

บทบาทของภาคประชาสังคมในการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ต

เชษฐพร คงมา
พิรงรอง งามสุด

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวัตถุประสงค์และนโยบาย บทบาทการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ต และปัญหาและอุปสรรคในการทำงานของภาคประชาสังคมที่ทำการศึกษารวม 8 องค์กร ซึ่งการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบกับการศึกษาเอกสาร

Faculty of
Co mmunication Arts
CHULALONGKORN UNIVERSITY

เชษฐพร คงมา (นศ.ม. วารสารสนเทศ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551) และ พิรงรอง งามสุด (Ph.D., Simon Fraser University) ปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวารสารสนเทศ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทความชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งจากวิทยานิพนธ์เรื่อง “บทบาทของภาคประชาสังคมในการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ต” โดยมี ผศ.ดร.พิรงรอง งามสุด เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ได้รับการประเมินผลการสอบวิทยานิพนธ์ในระดับดีมาก ของสาขาวิชาวารสารสนเทศ

ผลการศึกษาพบว่า วัตถุประสงค์และนโยบายขององค์กรภาคประชาสังคม ไม่ได้เน้นที่การพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อใช้ในการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ต แต่เน้นการทำงานเชิงสังคม ซึ่งในภาพรวมแต่ละองค์กรมีวัตถุประสงค์และนโยบายการทำงานที่แตกต่างและคล้ายคลึงกัน

ด้านการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ต พบว่าองค์กรภาคประชาสังคมที่ทำการศึกษา มีบทบาทในการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ตใน 2 แนวทางหลัก คือ 1) การปกป้องเด็กและเยาวชนจากเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม ได้แก่ มูลนิธิอินเทอร์เน็ตร่วมพัฒนาไทย มูลนิธิเครือข่ายครอบครัว มูลนิธิกระจกเงา สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว และมูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก 2) การส่งเสริมสิทธิเสรีภาพและการแสดงออกบนอินเทอร์เน็ต ได้แก่ คณะกรรมการองค์กรเพื่อการปฏิรูปสื่อ กลุ่มเสรีภาพต่อต้านการเซ็นเซอร์ประเทศไทย และเครือข่ายพลเมืองเน็ต

องค์กรในภาคประชาสังคมที่มีความแตกต่างกันใน 2 แนวทาง มีบทบาทในการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ตที่ต่างกันด้วย สำหรับปัญหาและอุปสรรคในการทำงานของภาคประชาสังคมในภาพรวมพบว่า ปัญหาที่สำคัญ คือ เงินทุน ความร่วมมือของภาครัฐและภาคส่วนต่างๆ ในสังคม บุคลากร ความตระหนักรู้เรื่องสิทธิเสรีภาพสื่ออินเทอร์เน็ตในสังคมไทย และการสื่อสารภายในกลุ่ม

นับตั้งแต่สังคมโลกมีการพัฒนาต่อเนื่องมาสู่ยุคสังคมสารสนเทศ ศูนย์กลางของข้อมูลและการสื่อสารเกิดการเปลี่ยนแปลง จากสื่อเดิมอย่างเครือข่ายวิทยุ โทรทัศน์ และโทรศัพท์ มาสู่สื่อใหม่ คือ เครือข่ายคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต ทุกวันนี้อินเทอร์เน็ตจึงกลายมาเป็นสื่อใหม่ที่มีความสำคัญ และเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันของมนุษย์ ทั้งในแง่ของการเป็นแหล่งข้อมูลขนาดใหญ่ที่รวบรวม ข่าวสาร ความรู้ต่างๆ และเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการสื่อสารที่มีเครือข่ายเชื่อมโยงทั่วโลก การเติบโตของอินเทอร์เน็ตจึงมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว

แต่ในขณะเดียวกัน อินเทอร์เน็ตก็ก่อให้เกิดปัญหาขึ้นในสังคม โดยเฉพาะประเด็นด้านเนื้อหาที่มักจะถูกนำเสนอเป็นข่าวระดับพาดหัวในหน้าหนังสือพิมพ์อยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นเนื้อหาที่เกี่ยวกับความรุนแรง เรื่องเพศ ภาษาหยาบคาย การพนัน เว็บไซต์หลอกลวงชักชวนทำธุรกิจ การเผยแพร่ภาพตัดต่อ ตลอดจนการเข้าใช้เว็บไซต์มีลักษณะเป็นชุมชนที่กำลังได้รับความนิยมในปัจจุบัน เช่น เว็บไซต์หาเพื่อน โพสต์ภาพ แชต ซึ่งต้องกรอกข้อมูลส่วนตัวซึ่งอาจนำไปสู่ปัญหาการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลและล่อลวงต่างๆ ได้

ประเด็นที่เป็นความวิตกกังวลของสังคมอย่างมาก คือ การที่สื่อใหม่นี้สามารถนำพาเยาวชนซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มผู้ใช้งานหลักกลุ่มหนึ่ง ไปสู่เนื้อหาที่ผิดกฎหมายและเป็นอันตรายได้ ด้วยความที่อยู่ในวัยที่ยากจะอยากเห็น และต้องพิจารณาญาณ ในขณะเดียวกันก็ไม่สามารถปฏิเสธได้ว่า อินเทอร์เน็ตในฐานะสื่อใหม่ได้เปิดปริณทณใหม่ทางการสื่อสารที่เปิดกว้างและมีเสรีภาพสูงกว่าสื่อดั้งเดิมอย่างวิทยุและโทรทัศน์ที่มีการรวมศูนย์ในการกลั่นกรองเนื้อหาและหนังสือพิมพ์ที่ต้องผลิตเนื้อหาภายในกรอบของกฎหมาย นักกิจกรรมทางด้านสิทธิเสรีภาพจำนวนหนึ่งได้แสดงความกังวลเกี่ยวกับเรื่องเสรีภาพในการแสดงออก และสิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารออนไลน์เนื่องจากที่ผ่านมาเรามีความพยายามที่จะปิดกั้นเนื้อหาบางประเภท โดยนำเรื่องของเนื้อหาภาพโป๊เปลือย ซึ่งเป็นประเด็นที่หมิ่นเหม่ทางศีลธรรมอย่างชัดเจนและเนื้อหาทางการเมืองที่เป็นเรื่องที่อ่อนไหวมากโดยเฉพาะในช่วงที่มีบริบทการแบ่งขั้วทางการเมืองสูงอย่างในปัจจุบันที่ความคิดเห็นที่แตกต่างจะถูกปิดกั้นโดยปริยาย

จากการที่เนื้อหาอินเทอร์เน็ตก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ทำให้ประเด็นเรื่องการปกครองและการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ตเป็นได้รับความสนใจอย่างสูงจากภาคส่วนต่างๆ ในสังคม ในขณะเดียวกันก็มีความคาดหวังว่าอินเทอร์เน็ตจะเป็นปริณทณแห่งการสื่อสารที่มีเสรีภาพสูง และอยู่นอกเหนือจากการปิดกั้น ควบคุม แทรกแซง

ด้วยเหตุที่อินเทอร์เน็ตมีลักษณะพิเศษของอินเทอร์เน็ตที่มีความแตกต่างจากสื่อเดิม อินเทอร์เน็ตจึงเป็นพื้นที่ที่ต้องประสานผลประโยชน์ และความคาดหวังของหลายๆ ภาคส่วน หลายกลุ่มผลประโยชน์ นำไปสู่การมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ ในการกำกับดูแล ไม่ว่าจะเป็นภาคเอกชน ภาคอุตสาหกรรม ภาคประชาสังคม รวมทั้งตัวผู้ใช้อินเทอร์เน็ตเอง ต่างก็เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ต ด้วยวิธีที่หลากหลาย เช่น การใช้กฎหมายจากภาครัฐ การกลั่นกรองเนื้อหาโดยผู้ให้บริการ การให้ความรู้เรื่องการใช้สื่ออินเทอร์เน็ตอย่างปลอดภัยจากภาคประชาสังคม และการกลั่นกรองเนื้อหาด้วยตัวเองของผู้ใช้อินเทอร์เน็ต

ภาคประชาสังคม (Civil Society) เป็นภาคส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญและเริ่มมีบทบาทในการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ตที่ชัดเจนขึ้นเรื่อยๆ ในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าการรวมตัวจัดตั้งองค์กรภาคประชาสังคมหลายองค์กร เพื่อเข้ามามีบทบาทในการร่วมแก้ไขปัญหาสังคมในด้านต่างๆ โดยองค์กรที่ให้ความสำคัญในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากอินเทอร์เน็ต และมีบทบาทในการช่วยกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ตนั้น เห็นได้ชัดจากจากประสบการณ์ในต่างประเทศ ที่มีการเกิดขึ้นขององค์กรที่มีความใส่ใจในการป้องกันและป้องปรามปัญหาที่เกิดจากการใช้อินเทอร์เน็ต ดังเช่น องค์กร Enough Is Enough (EIE) และ องค์กร End Child Prostitution and Trafficking of Children for Sexual Purpose (ECPAT International)

ส่วนบทบาทของภาคประชาสังคมในการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ตในประเทศไทยนั้น จะเห็นได้ว่ามีองค์กรภาคประชาสังคมที่มีอยู่เดิม เช่น องค์กรหรือมูลนิธิที่ทำงานเรื่องเด็กและเยาวชน และองค์กรภาคประชาสังคมที่จัดตั้งขึ้นใหม่เพื่อทำงานในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับอินเทอร์เน็ตโดยเฉพาะ เข้ามามีบทบาทในการร่วมแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากอินเทอร์เน็ต และมีบทบาทในการช่วยกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ต

ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษา บทบาทขององค์กรในภาคประชาสังคมข้างต้นนี้ ในการมีส่วนร่วมในการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ต เนื่องจากภาคประชาสังคมเป็น

กลไกหนึ่งที่มีความสำคัญ เพราะเป็นการดำเนินงานของกลุ่มบุคคลที่มีความใส่ใจและมีความเข้าใจในปัญหา ดังนั้นบทบาทขององค์กรภาคประชาสังคมนี้ย่อมมีบทบาทหรือกิจกรรมที่น่าสนใจที่สามารถนำมาเป็นข้อเสนอแนะในการร่วมกำหนดแนวทางและแก้ปัญหาเกี่ยวกับเนื้อหาไม่เหมาะสมบนอินเทอร์เน็ตที่มีผลกระทบต่อสังคมส่วนรวมได้เป็นอย่างดี

คำถามนำวิจัย

1. องค์กรในภาคประชาสังคมที่ทำการศึกษามีวัตถุประสงค์การจัดตั้ง และนโยบายในการทำงานที่เกี่ยวข้องกับการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ตอย่างไร
2. องค์กรในภาคประชาสังคมที่ทำการศึกษามีรูปแบบและลักษณะในการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ตอย่างไร
3. องค์กรในภาคประชาสังคมที่ทำการศึกษามีปัญหาและอุปสรรคในการทำงานในเรื่องการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ตอย่างไร
4. นักกิจกรรมในองค์กรภาคประชาสังคมที่ทำการศึกษามีความคิดเห็นเกี่ยวกับการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ตในประเทศไทยอย่างไร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับบทบาทของภาคประชาสังคมในการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ตในประเทศไทย และแนวทางที่ใช้
2. เป็นการถอดบทเรียนการทำงานขององค์กรภาคประชาสังคมในการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ต ซึ่งเป็นสิ่งใหม่และต้องอาศัยแนวทางการกำกับดูแลร่วมกันของทุกภาคส่วน

แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับอินเทอร์เน็ต
2. แนวคิดเกี่ยวกับความเสี่ยงบนอินเทอร์เน็ต
3. แนวคิดเรื่องการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ต

4. แนวคิดเรื่องการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ต
โดยภาคประชาสังคม

5. แนวคิดเรื่องเสรีภาพในการแสดงออก และการ
เซ็นเซอร์ (Censorship)

6. แนวคิดเรื่องประชาสังคม (Civil Society)

7. แนวคิดเรื่องการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่
(New Social Movements)

8. แนวคิดเรื่องกลุ่มผลประโยชน์ (Interest Group)

9. นโยบายสาธารณะ (Public Policy)

10. การรณรงค์ (Campaign)

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) และ การศึกษาเอกสาร (documentary research)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. การสัมภาษณ์เชิงลึก

ประชากรที่ใช้ศึกษา คือ บุคลากรที่ทำงานในองค์กร
ในภาคประชาสังคมที่มีนโยบายหรือกิจกรรมที่มี
ส่วนเกี่ยวข้องในการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ต โดย
ในที่นี้ผู้วิจัยเลือกศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง
(purposive sampling) โดยเลือกจากองค์กรในภาค
ประชาสังคมที่มีนโยบายหรือกิจกรรมที่มีส่วนเกี่ยวข้อง
ในการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ต ซึ่งยังคงดำเนินงาน
อยู่ในปัจจุบัน 8 องค์กร ได้แก่

1. มูลนิธิอินเทอร์เน็ตร่วมพัฒนาไทย
2. มูลนิธิเครือข่ายครอบครัว
3. มูลนิธิกระจกเงา
4. สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว
5. มูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก
6. คณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปสื่อ (คปส.)
7. กลุ่มเสรีภาพต่อต้านการเซ็นเซอร์แห่งประเทศไทย
(FACT)
8. เครือข่ายพลเมืองเน็ต

การสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยแบ่งกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์
ออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ผู้บริหารองค์กร และกลุ่มผู้ปฏิบัติ
การในองค์กรหรือผู้รับผิดชอบโครงการที่มีการดำเนินงาน
ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ต
เพื่อตอบคำถามในการสัมภาษณ์ ดังนี้

1.1 กลุ่มผู้บริหารองค์กร เพื่อให้ข้อมูลในระดับ
นโยบายเกี่ยวกับการจัดตั้งองค์กร นโยบาย รูปแบบ
การดำเนินงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกำกับดูแลเนื้อหา
อินเทอร์เน็ต รวมทั้งความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหา
และบทบาทในการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ตของ
ภาคประชาสังคมในอนาคต จำนวนทั้งสิ้น 8 คน

1.2 กลุ่มผู้ปฏิบัติการในองค์กรหรือผู้รับผิดชอบ
โครงการที่มีการดำเนินงานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการ
กำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ต เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับ
กิจกรรมที่จัดขึ้น ปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน
จำนวนทั้งสิ้น 10 คน

2. การศึกษาเอกสาร

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้คือ เอกสารเผยแพร่ ได้แก่
ข่าวและบทความที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานขององค์กร
เอกสารแนะนำองค์กร เอกสารรณรงค์ จดหมายข่าว
แถลงการณ์ จดหมายเปิดผนึก และเว็บไซต์ขององค์กร
ภาคประชาสังคมที่ทำการศึกษา 8 องค์กร คือ

www.inetfoundation.or.th

เว็บไซต์มูลนิธิอินเทอร์เน็ตร่วมพัฒนาไทย

www.thaisafenet.com

เว็บไซต์เครือข่ายผู้ปกครองออนไลน์

www.familynetwork.org

เว็บไซต์มูลนิธิเครือข่ายครอบครัว

www.familywatchdog.org

เว็บไซต์เครือข่ายครอบครัวเฝ้าระวังสร้างสรรค์สื่อ

www.mirror.or.th

เว็บไซต์มูลนิธิกระจกเงา

www.backtohome.org

เว็บไซต์ศูนย์ข้อมูลคนหายและต่อต้าน

การค้ามนุษย์

www.thaiitwatch.org

เว็บไซต์ศูนย์เฝ้าระวังภัยเทคโนโลยี

www.cf.mahidol.ac.th
เว็บไซต์สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและ
ครอบครัว
www.iamchild.org
เว็บไซต์มูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก
www.media4democracy.com
เว็บไซต์คณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปสื่อ
http://facthai.wordpress.com
เว็บไซต์กลุ่มเสรีภาพต่อต้านการเซ็นเซอร์
www.thainetizen.org
เว็บไซต์เครือข่ายพลเมืองเน็ต

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยแบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview)
ในการศึกษาจะแบ่งกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม
ดังนี้

1.1 กลุ่มผู้บริหารองค์กร เพื่อให้ข้อมูลในระดับ
นโยบาย เกี่ยวกับการจัดตั้งองค์กร นโยบาย รูปแบบ
การดำเนินงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกำกับดูแลเนื้อหา
อินเทอร์เน็ต รวมทั้งความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหา

และบทบาทในการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ตของ
ภาคประชาสังคมในอนาคต จำนวนทั้งสิ้น 8 คน

1.2 กลุ่มผู้ปฏิบัติการในองค์กรหรือผู้รับผิดชอบ
โครงการที่มีการดำเนินงานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการ
กำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ต เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับ
กิจกรรมที่จัดขึ้น ปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน

2. การสำรวจข้อมูลจากเอกสาร (Documentary
Research) โดยทำการศึกษาจากข่าวและบทความที่
เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานขององค์กร เอกสารแนะนำ
องค์กร เอกสารรณรงค์ จดหมายข่าว แลกเปลี่ยน จดหมาย
เปิดผนึก และเว็บไซต์ของ 8 องค์กร

สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยตามประเด็นที่ศึกษาดังนี้

1. แนวทางในการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ตของ
ภาคประชาสังคม

จากการวิจัย ในภาพรวมพบว่า องค์กรภาคประชาสังคม
ที่ทำการศึกษา มีบทบาทในการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ต
ใน 2 แนวทางหลัก คือ 1) การปกป้องเด็กและเยาวชน
จากเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม 2) การส่งเสริมสิทธิเสรีภาพ
และการแสดงออกบนอินเทอร์เน็ต ดังตารางต่อไปนี้

ตารางแสดงแนวทางในการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ตของภาคประชาสังคม

แนวทาง	การปกป้องเด็กและเยาวชนจากเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม	การส่งเสริมสิทธิเสรีภาพและการแสดงออกบนอินเทอร์เน็ต
องค์กร	1. มูลนิธิอินเทอร์เน็ตร่วมพัฒนาไทย 2. มูลนิธิเครือข่ายครอบครัว 3. มูลนิธิกระจกเงา 4. สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว 5. มูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก	1. คณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปสื่อ 2. กลุ่มเสรีภาพต่อต้านการเซ็นเซอร์แห่งประเทศไทย 3. เครือข่ายพลเมืองเน็ต

2. วัตถุประสงค์และนโยบายของภาคประชาสังคมที่มีบทบาทในการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ต

ผลการวิจัยจากการศึกษาเอกสาร (documentary research) ประกอบการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) บุคคลที่ทำงานในองค์กรภาคประชาสังคม

ที่ทำการศึกษาคือ 8 องค์กร วัตถุประสงค์และนโยบายขององค์กรไม่ได้เน้นที่การพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อใช้ในการกำกับดูแลเนื้อหา แต่เน้นการทำงานเชิงสังคม ด้วยวัตถุประสงค์และนโยบายในการทำงานโดยภาพรวมที่แตกต่างและคล้ายคลึงกัน ดังต่อไปนี้

ตารางแสดงวัตถุประสงค์และนโยบายหลักขององค์กรภาคประชาสังคมที่มีบทบาทในการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ต

วัตถุประสงค์/นโยบาย ชื่อองค์กร	การให้ความรู้แก่สังคม	การเฝ้าระวังภัยเทคโนโลยี	การสร้างเครือข่ายความร่วมมือจากทุกภาคส่วน	การผลักดันเชิงนโยบาย	การขับเคลื่อนทางสังคม	การตรวจสอบอำนาจรัฐ
1. มูลนิธิอินเทอร์เน็ตร่วมพัฒนาไทย	✓			✓		
2. มูลนิธิเครือข่ายครอบครัว	✓	✓				
3. มูลนิธิกระจกเงา	✓	✓				
4. สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว			✓	✓		
5. มูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก			✓	✓		
6. คณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปสื่อ				✓	✓	✓
7. กลุ่มเครือข่ายต่อต้านการเซ็นเซอร์ประเทศไทย					✓	✓
8. เครือข่ายพลเมืองเน็ต				✓	✓	✓

3. บทบาทในการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ตของภาคประชาสังคม

ผลจากการวิจัยจากการศึกษาเอกสาร (documentary research) ประกอบการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) บุคคลที่ทำงานในองค์กรภาคประชาสังคมที่ทำการศึกษาคือ 8 องค์กร ในส่วนของบทบาทในการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ตของภาคประชาสังคมที่ทำการศึกษาคือ สามารถสรุปได้ตามกลุ่มประชาสังคมทั้ง 2 แนวทาง ดังนี้

บทบาทขององค์กรภาคประชาสังคมในแนวทางการปกป้องผู้เยาว์จากเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม สามารถสรุปบทบาทได้ใน 4 ลักษณะ ดังนี้

1. การสร้างความตระหนักรู้เรื่องอินเทอร์เน็ต และสร้างการรู้เท่าทันสื่ออินเทอร์เน็ต

กลุ่มองค์กรภาคประชาสังคมในแนวทางการปกป้องผู้เยาว์จากเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม จะใช้วิธีการสร้างความตระหนักรู้เรื่องอินเทอร์เน็ต และสร้างการรู้เท่าทันสื่อให้กับพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู และเยาวชนเอง เนื่องจาก

ในสังคมไทยยังมีช่องว่างทางความรู้ในเรื่องการใช้สื่ออินเทอร์เน็ตระหว่างผู้ประกอบการ และเยาวชน ซึ่งผู้ประกอบการอาจจะไม่มีความรู้เท่าทันสื่อพอที่จะปกป้องดูแลเด็กได้ ส่วนเด็กและเยาวชนอาจจะยังขาดวิจารณญาณในการเลือกรับเนื้อหาที่หลากหลายบนสื่ออินเทอร์เน็ต ดังบทบาทของมูลนิธิอินเทอร์เน็ตเพื่อร่วมพัฒนาไทย ที่มี การผลิตสื่อส่งเสริมการใช้อินเทอร์เน็ตอย่างปลอดภัย และสร้างสรรค์ และจัดอบรมให้ความรู้ในรูปแบบต่างๆ อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ มูลนิธิกระจกเงาได้มีการออก แดงการณ์เรียกร้องให้หยุดการใช้สื่ออินเทอร์เน็ต สำหรับเผยแพร่เนื้อหาลามกอนาจาร ดังกรณีการออก แดงการณ์ขอให้ยุติการเผยแพร่คลิปวิดีโอลามก การจัดทำเว็บไซต์เพื่อเสนอข่าวหรือบทความเกี่ยวกับภัย เทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นต้น

2. การเฝ้าระวังเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม

องค์กรที่เน้นบทบาทการเฝ้าระวังภัยเทคโนโลยี คือ มูลนิธิเครือข่ายครอบครัว และมูลนิธิกระจกเงา ทั้งสอง องค์กรมีการจัดตั้งศูนย์กลางรับแจ้งเหตุ เพื่อจัดการกับ เนื้อหาที่ไม่เหมาะสมต่อไป โดยแต่ละองค์กรมีวิธีการ จัดการกับเนื้อหาที่แตกต่างกัน เช่น ศูนย์ประสานงาน เครือข่ายครอบครัวเฝ้าระวังสร้างสรรค์สื่อใช้วิธีการ แจ้งเหตุไปยังหน่วยงานที่รับผิดชอบ เช่น สำนักงาน ตำรวจแห่งชาติ ส่วนศูนย์เฝ้าระวังภัยเทคโนโลยี ของมูลนิธิกระจกเงา จะขอความร่วมมือกับผู้ให้บริการ เนื้อหาโดยตรงก่อน หากไม่ได้รับความร่วมมือก็จะ ประสานงานไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินคดีต่อไป

3. การสร้างเครือข่ายการทำงานกับภาครัฐ และ ภาคประชาสังคมอื่นๆ

องค์กรภาคประชาสังคมหลายองค์กรมีการสร้าง ความร่วมมือกับภาครัฐ เช่น มูลนิธิอินเทอร์เน็ต ร่วมพัฒนาไทย มีการร่วมมือกับศูนย์อินเทอร์เน็ต สร้างสรรค์และปลอดภัยเพื่อเยาวชน ในการพัฒนา ชุดการสอนเสริมทักษะอินเทอร์เน็ตสร้างสรรค์และ ปลอดภัย เป็นต้น บางองค์กรมีการสร้างเครือข่าย การทำงานกับองค์กรภาคประชาสังคมอื่นๆ ที่มีเป้าหมาย การทำงานร่วมกัน เช่นการสร้างความร่วมมือกับผู้แทน

เครือข่ายเยาวชน นักวิชาการ และผู้ทรงคุณวุฒิด้านสังคม เพื่อดำเนินโครงการจัดตั้งองค์กรเพื่อคุ้มครองผู้บริโภค ด้านสื่อในประเทศไทย ของมูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก รวมทั้งการสร้างเครือข่ายเพื่อขยายการทำงานองค์กรเอง ดังเช่นการจัดตั้งเครือข่ายผู้ประกอบการออนไลน์ และเครือข่าย โรงเรียนต้นแบบอินเทอร์เน็ตปลอดภัยของมูลนิธิอินเทอร์เน็ต ร่วมพัฒนาไทย การรับสมัครสมาชิกเครือข่ายเฝ้าระวัง และสร้างสรรค์สื่อ ของมูลนิธิเครือข่ายครอบครัว และการรับอาสาสมัครทำงานกับศูนย์เฝ้าระวังภัยเทคโนโลยี ของมูลนิธิกระจกเงา เป็นต้น

4. การขับเคลื่อนทางนโยบาย

องค์กรภาคประชาสังคมบางองค์กรพยายามที่จะ เข้าไปมีบทบาทผลักดันในระดับนโยบาย เช่น มูลนิธิ อินเทอร์เน็ตร่วมพัฒนาไทย มีความพยายามในการ ผลักดันให้ชุดการสอนเสริมทักษะอินเทอร์เน็ตสร้างสรรค์ และปลอดภัยเข้าไปเป็นหลักสูตรการเรียนการสอนของ โรงเรียนทั่วประเทศ

บทบาทขององค์กรภาคประชาสังคมในแนวทางการ ส่งเสริมสิทธิเสรีภาพและการแสดงออกบนอินเทอร์เน็ต สามารถสรุปบทบาทได้เป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

1. การสร้างความตระหนักรู้เรื่องสิทธิเสรีภาพสื่อ อินเทอร์เน็ต

เนื่องจากในสังคมไทยไม่ค่อยมีความตระหนักหรือ ให้ความสำคัญในเรื่องสิทธิเสรีภาพสื่ออินเทอร์เน็ตบทบาท ขององค์กรภาคประชาสังคมในแนวทางนี้ จึงเน้นการ รณรงค์ในลักษณะต่างๆ เช่น การชุมนุมต่อสาธารณะ การออกแถลงการณ์ การจัดทำเว็บไซต์เผยแพร่ข้อมูล ข่าวสาร เป็นต้น เพื่อสื่อสารและปลุกกระแสให้ ประชาชนหันมาใส่ใจกับสิทธิเสรีภาพของตน ตัวอย่าง การรณรงค์ เช่น การถือป้ายชุมนุมประท้วงการบล็อก เว็บไซต์ของกระทรวงไอซีที พร้อมทั้งแจกโปรแกรม การหลบเลี่ยงการปิดกั้น และเปิดเผยรายชื่อเว็บไซต์ ที่ถูกปิดกั้นของกลุ่มเสรีภาพต่อต้านการเซ็นเซอร์แห่ง ประเทศไทย (FACT) การจัดทำเว็บไซต์เผยแพร่ข่าวสาร และติดตามผลกระทบกฎหมายและนโยบายของภาครัฐ ของเครือข่ายพลเมืองเน็ต เป็นต้น

2. การขับเคลื่อนเพื่อให้หน่วยงานภาครัฐแสดงความรับผิดชอบและแสดงบทบาทที่เหมาะสม

องค์กรภาคประชาสังคมในแนวทางการส่งเสริมสิทธิเสรีภาพและการแสดงออกบนอินเทอร์เน็ต มีบทบาทในการขับเคลื่อนให้หน่วยงานภาครัฐแสดงความรับผิดชอบในการเปิดเผยข้อมูลแก่สาธารณชนในประเด็นที่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพของพลเมือง เช่น การขอคำชี้แจงจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือการร้องเรียนผ่านองค์กรที่มีหน้าที่ตรวจสอบการทำงานของภาครัฐ เช่น กรณีที่ คปส. และ FACT ยื่นหนังสือขอคำชี้แจงกรณีผู้ถูกจับกุมภายใต้พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำผิดทางคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 ต่อนายกรัฐมนตรี และกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เป็นต้น

ส่วนการขับเคลื่อนให้หน่วยงานภาครัฐแสดงบทบาทที่เหมาะสม องค์กรภาคประชาสังคมมีการใช้รูปแบบกิจกรรม เช่น การออกแถลงการณ์ การเข้าพบนายกรัฐมนตรี ดังกรณีการออกแถลงการณ์ของเครือข่ายพลเมืองเน็ตให้รัฐบาลใหม่ที่น่าโดยพรรคประชาธิปัตย์ปกป้องสิทธิของผู้ใช้อินเทอร์เน็ตและคุ้มครองเสรีภาพของสื่อออนไลน์ หลังจากที่พรรคประชาธิปัตย์ได้เข้ามาเป็นรัฐบาล เป็นต้น

3. การสร้างเครือข่ายกับภาคประชาสังคมอื่นๆ

ในการทำงานขับเคลื่อนในประเด็นการส่งเสริมสิทธิเสรีภาพบนสื่ออินเทอร์เน็ต องค์กรทั้งสาม คือ กลุ่มเสรีภาพต่อต้านการเซ็นเซอร์ประเทศไทย (FACT) คณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปสื่อ (คปส.) และเครือข่ายพลเมืองเน็ตได้ประสานการทำงานร่วมกันอยู่แล้วแต่ในขณะเดียวกัน FACT และ เครือข่ายพลเมืองเน็ตก็ได้มีการสร้างเครือข่ายโดยการรับสมัครสมาชิก และอาสาสมัครทำงาน เพื่อขยายฐานกลุ่มผู้สนับสนุนในการขับเคลื่อนของกลุ่มด้วย และนอกจากการสร้างเครือข่ายในลักษณะของผู้สนับสนุนแล้ว FACT ยังมีการสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกับองค์กรภาคประชาสังคมที่ทำงานในประเด็นการต่อต้านการเซ็นเซอร์อื่นๆ ด้วย เช่น การร่วมขับเคลื่อนในกรณีการปิดเว็บไซต์ยูทูบ ร่วมกับกลุ่ม Free Thai Cinema เป็นต้น

4. ปัญหาและอุปสรรคในการทำงานของภาคประชาสังคม

ผลการวิจัยจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ปฏิบัติการในองค์กรภาคประชาสังคม ทั้งในระดับผู้บริหารองค์กรและผู้ปฏิบัติการเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของแต่ละองค์กร สามารถสรุปเป็นภาพรวมได้ดังนี้

1. เงินทุน

ปัญหาด้านเงินทุน เป็นปัญหาที่สำคัญขององค์กรภาคประชาสังคมที่ทำงานในแนวทางการปกป้องผู้เยาว์จากเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม องค์กรเหล่านี้ต้องพึ่งพางบประมาณการดำเนินการจากแหล่งเงินทุนที่สนับสนุนการทำงานเป็นหลัก เนื่องจากเงินบริจาคจากประชาชนมีจำนวนน้อย นอกจากนี้ปัญหาเรื่องเงินทุนก็ทำให้องค์กรภาคประชาสังคมไม่สามารถทำงานในด้านการรณรงค์ไม่สามารถทำได้เต็มรูปแบบ

2. ความร่วมมือของภาครัฐและภาคส่วนต่างๆ ในสังคม

เนื่องจากองค์กรภาคประชาสังคมส่วนใหญ่ ยังมีการพึ่งพิงกลไกของภาครัฐในการเรียกร้องให้จัดการกับปัญหาเนื้อหาอินเทอร์เน็ต ทั้งในแนวทางการปกป้องผู้เยาว์จากเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม เช่น การเรียกร้องให้หน่วยงานภาครัฐปิดกั้นเว็บไซต์ หรือในแนวทางของการส่งเสริมเสรีภาพของภาครัฐ ที่มีการเรียกร้องให้รัฐชี้แจงและเปิดเผยข้อมูลการปิดกั้นเว็บไซต์ แต่ภาครัฐก็มักจะไม่ได้ให้ความสำคัญกับข้อเรียกร้องดังกล่าว โดยการเพิกเฉยหรือปฏิเสธที่จะให้ความร่วมมือ นอกจากนี้ ภาครัฐยังไม่มีการร่วมเรียนรู้ในการแก้ปัญหาพร้อมกับนักวิชาการด้วย สำหรับองค์กรที่ต้องทำงานประสานความร่วมมือกับภาคส่วนต่างๆ ในสังคม อย่างสถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว ก็เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่างๆ ที่มีความคิดเห็นไม่ตรงกัน

3. บุคลากร

ปัญหาด้านบุคลากร เป็นปัญหาสำคัญที่องค์กรภาคประชาสังคมส่วนใหญ่ต้องเผชิญ ซึ่งแต่ละองค์กรก็มี

ประเด็นปัญหาที่แตกต่างกันไป ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้
 1) จำนวนบุคลากร เนื่องจากงานด้านประชาสัมพันธ์ เป็นงานที่มีค่าตอบแทนน้อย ส่วนมากเป็นการทำงานในลักษณะของอาสาสมัคร ทำให้จำนวนบุคลากรที่ทำงานมีไม่เพียงพอต่อการงานที่มีอยู่ 2) ด้านความรู้ของบุคลากรเกี่ยวกับเรื่องเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ต การกำกับดูแลและกฎหมาย เป็นประเด็นปัญหาสำคัญของภาคประชาสังคมที่ทำงานเกี่ยวกับอินเทอร์เน็ต เนื่องจากการทำงานของภาคประชาสังคมเริ่มจากการรวมตัวกันของกลุ่มบุคคลหลากหลายอาชีพที่สนใจปัญหาร่วมกัน แต่อาจจะไม่ได้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะ โดยเฉพาะในส่วนของเทคโนโลยี หรือด้านกฎหมายที่มีความซับซ้อน

4. ความตระหนักรู้เรื่องสิทธิเสรีภาพสื่ออินเทอร์เน็ตในสังคมไทย

เนื่องจากในสังคมไทย ประเด็นเรื่องสิทธิเสรีภาพบนสื่ออินเทอร์เน็ตยังไม่ได้ได้รับความสนใจในสังคมมากนัก การขับเคลื่อนในประเด็นดังกล่าว จึงไม่ค่อยได้รับความสนใจจากประชาชน และอาจจะถูกมองเป็นเรื่องการเมืองแอบแฝง นอกจากนี้การขับเคลื่อนในประเด็นนี้ยังไม่ได้ได้รับความสนใจจากสื่อกระแสหลักในประเทศไทยด้วย

5. การสื่อสารภายในกลุ่ม

การสื่อสารภายในกลุ่มเป็นปัญหาสำคัญขององค์กรที่ทำงานร่วมกับชาวต่างชาติอย่างเช่น กลุ่มเครือข่ายต่อต้านการเซ็นเซอร์ประเทศไทย ด้วยความต่างด้านภาษาในการสื่อสาร และความแตกต่างในด้านประสบการณ์บริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ทำให้เกิดปัญหาการสื่อสารระหว่างสมาชิก และเกิดปัญหาในการดำเนินงาน

5. ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของภาคประชาสังคมต่อการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ตในประเทศไทย

ผลการวิจัยจากการสัมภาษณ์เชิงลึกนักกิจกรรมเกี่ยวกับการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ตในองค์กรภาคประชาสังคม เกี่ยวกับความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ตในประเทศไทย ในภาพรวมนักกิจกรรมที่ให้สัมภาษณ์มองว่าภาคส่วนในสังคมต่างๆ มีการแสดงบทบาทในลักษณะต่างๆ ในการ

กำกับดูแลอินเทอร์เน็ต ทว่ายังมีข้อบกพร่องหรือประเด็นที่สามารถปรับปรุงให้ดีขึ้นได้ โดยสามารถสรุปได้ดังนี้

1. บทบาทของภาคส่วนต่างๆ ในการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ต

1. ภาครัฐ

การสัมภาษณ์สะท้อนให้เห็นถึงความพอใจในระดับปานกลาง ต่อบทบาทของภาครัฐ เนื่องจากภาครัฐมีความพยายามที่จะสร้างกลไกในการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ต แต่การทำงานของภาครัฐยังมีความอ่อนด้อยของมาตรการการกำกับดูแล คือ การที่ไม่มีหน่วยงานในการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ตโดยตรง และการใช้กลไกการปิดกั้นโดยรวมโดยไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนตรวจสอบกระบวนการ ทำให้มาตรการปิดกั้นของภาครัฐอาจเป็นข้ออ้างในการปิดกั้นเนื้อหาทางการเมือง ซึ่งเป็นการลดทอนเสรีภาพในการแสดงออกและการรับรู้ข่าวสารของประชาชน

2. ภาคอุตสาหกรรม

จากการสัมภาษณ์สะท้อนให้เห็นถึงความพอใจในระดับค่อนข้างต่ำ เนื่องจากภาคอุตสาหกรรมมักจะคำนึงถึงประโยชน์ทางธุรกิจมากกว่าการปกป้องผู้ใช้ที่เป็นผู้เยาว์จากเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม นอกจากนี้ภาคอุตสาหกรรมมักจะให้ความร่วมมือกับภาครัฐในการดูแลเนื้อหาเชิงการเมือง โดยไม่มีการคุ้มครองเรื่องสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานในการสื่อสารและแสดงความคิดเห็นของผู้ใช้ เนื่องจากมีความเกรงกลัวว่าภาครัฐจะใช้ข้ออ้างเรื่องการเมืองมาปิดบริการของตน

3. ภาคประชาสังคม

การประเมินเครือข่ายหรือผู้ปฏิบัติหน้าที่ค่อนข้างใกล้ชิดกับกลุ่มตัวเองปรากฏภาพที่แสดงความพอใจสูงกว่าภาครัฐและภาคอุตสาหกรรม โดยยอมรับว่าการทำงานของภาคประชาสังคมอาจจะยังไม่มีประสิทธิภาพมากนัก แต่ก็สามารถเข้าใจได้ เพราะประชาชนทั่วไปยังไม่ค่อยให้ความสำคัญและไม่ค่อยให้ความร่วมมือในการทำงานกับภาคประชาสังคม ทำให้การทำงานจำกัดอยู่ในวงแคบ อย่างไรก็ตามภาคประชาสังคมก็ยังมีจุดอ่อนในการทำงาน คือ การขาดความเข้าใจปัญหา หรือเข้าใจประเด็นที่ขับเคลื่อนอย่างลึกซึ้ง รวมทั้งการดำเนินการ

ยังขาดความจริงจังและต่อเนื่องทำให้ไม่สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างตรงจุด นอกจากนี้แนวทางการทำงานที่มีอยู่ยังขาดความสมดุล และไม่เกิดความหลากหลายในการขับเคลื่อน ทำให้ภาคประชาสังคมไทยยังไม่มีควมก้าวหน้าทัดเทียมต่างประเทศ

2. เสรีภาพเรื่องการสื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ตในปัจจุบัน

จากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับเสรีภาพการสื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ตแตกต่างกันไปใน 3 กลุ่มที่สะท้อนถึงจุดยืนทางความคิดและค่านิยมที่แตกต่างกัน โดยกลุ่มแรกเป็นกลุ่มที่มีการให้คุณค่าเรื่องการปกป้องเยาวชน มีความเห็นว่าการเปิดกว้างโดยปราศจากการควบคุมเนื้อหา อาจทำให้มีเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมกับเด็กและเยาวชน รวมถึงเนื้อหาบางประเภทที่ไม่เป็นที่ยอมรับของสังคมและวัฒนธรรมไทย ซึ่งเนื้อหาเหล่านี้อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อผู้เยาว์และคนในสังคมได้

กลุ่มที่สองเป็นกลุ่มที่ให้คุณค่าในการธำรงลักษณะอันเปิดกว้างของการสื่อสารบนอินเทอร์เน็ต ในขณะเดียวกันก็เน้นความรับผิดชอบด้วย ผู้ให้สัมภาษณ์ในกลุ่มนี้มองว่าอินเทอร์เน็ตมีลักษณะเป็นสื่อเปิด ดังนั้นจึงไม่ควรมีการปิดกั้นเสรีภาพในการแสดงออกและการสื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ตเลย หากจะต้องมีการควบคุมควรอยู่ในระดับบุคคลมากกว่าการปิดกั้นเนื้อหาโดยรวม

ส่วนกลุ่มสุดท้ายเป็นกลุ่มที่ให้คุณค่าเรื่องเสรีภาพสูง ผู้ให้สัมภาษณ์จึงให้ความสำคัญว่าควรส่งเสริมสิทธิเสรีภาพในการสื่อสารและการแสดงออกบนสื่ออินเทอร์เน็ต แต่ต้องอยู่บนพื้นฐานของการไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นเป็นหลักด้วย โดยเฉพาะเรื่องของภาพโป๊เปลือย ซึ่งเป็นประเด็นที่หมิ่นเหม่ทางศีลธรรมอย่างชัดเจน ซึ่งจะได้รับการสนับสนุนจากสาธารณะ มาสร้างความชอบธรรมเพื่อปิดกั้นการปิดกั้นเนื้อหาที่มีความเสี่ยงประเภทอื่น เช่น เนื้อหาการเมือง ในบริบทที่มีการแบ่งขั้วทางความคิดทางการเมืองสูง ความคิดเห็นที่แตกต่างก็จะถูกปิดกั้นเสรีภาพในการแสดงออกและเสรีภาพในการรับรู้ไปโดยปริยาย

3. ข้อเสนอแนะที่เหมาะสมกับการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ตในประเทศไทย มีดังนี้

- 1) การให้ความรู้กับประชาชนเพื่อสร้างความรู้เท่าทันสื่ออินเทอร์เน็ต
- 2) การส่งเสริมสร้างจริยธรรมและการกำกับดูแลตนเองของผู้ให้บริการและภาควิชาชีพ
- 3) การไม่พึ่งพิงเพียงการกำกับดูแลจากภาครัฐ
- 4) การหาทางออกร่วมกันของทุกฝ่ายในสังคม

อภิปรายผลการวิจัย

บทบาทที่แตกต่างและกลไกที่แตกต่างในการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ตของภาคประชาสังคมไทย

จากการวิจัยพบว่า ภาคประชาสังคมที่เกี่ยวข้องกับการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ตใน 2 แนวทาง มีแนวโน้มในการเลือกใช้กลไกในการกำกับดูแลที่แตกต่างกัน โดยแนวโน้มที่ปรากฏให้เห็นจากการวิจัย คือ

กลุ่มที่ 1 ภาคประชาสังคมในแนวทางการปกป้องผู้เยาว์จากเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม จะใช้กลไกแบบเดิมๆ ในการกำกับดูแลเนื้อหา อย่างกฎหมาย มาตรการ และบทลงโทษ (legal sanction) การปิดกั้นกลั่นกรองเนื้อหา (blocking and filtering system) กฎ กติกา มารยาท (code of conduct) สายด่วน (hotlines) และการรู้เท่าทันสื่อ (media literacy)

กลุ่มที่ 2 ภาคประชาสังคมในแนวทางการส่งเสริมสิทธิเสรีภาพบนสื่ออินเทอร์เน็ต ถึงแม้จะมีการใช้กลไกเดิมๆ ในการกำกับดูแลเนื้อหา อย่าง กฎ กติกา มารยาท (code of conduct) เพื่อกำกับดูแลเนื้อหาและการใช้อินเทอร์เน็ต แต่เน้นการเคลื่อนไหวในระดับนโยบายสาธารณะ (public policy) เพื่อตรวจสอบกลไกในการกำกับดูแลอินเทอร์เน็ต โดยใช้กลไกการตรวจสอบการทำงานของภาครัฐ เช่น พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารราชการ พ.ศ. 2540

กลไกที่ภาคประชาสังคมในแนวทางปกป้องเด็ก และเยาวชนจากเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม คือการเลือกใช้ กลไกตามที่ พินรอง รามสูต วัฒนันท์ และนิธิตา คณานิธิพันธ์ (2547) นำเสนอไว้ 5 ประการ คือ กฎหมาย มาตรการ และบทลงโทษ (legal sanction) การปิดกั้น

กลั่นกรองเนื้อหา (blocking and filtering system) กฎ กติกา มารยาท (code of conduct) สายด่วน (hotlines) และการรู้เท่าทันสื่อ (media literacy) ซึ่งแต่ละองค์กร มีการเลือกใช้กลไกที่แตกต่างกัน ดังนี้

ตารางแสดงการใช้กลไกที่มีอยู่เดิมในการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ตขององค์กรภาคประชาสังคม

กลไก	องค์กร	รูปแบบ/กิจกรรม
กฎหมาย มาตรการ และ บทลงโทษ (legal sanction)	1. มูลนิธิเครือข่ายครอบครัว	การเรียกร้องให้ภาครัฐออกมาตรการปิดกั้นเนื้อหาอินเทอร์เน็ตที่ไม่เหมาะสมแก่เด็กและเยาวชน
การปิดกั้นกลั่นกรองเนื้อหา (blocking and filtering system) (แบบ notice and take down)	1. มูลนิธิเครือข่ายครอบครัว	การแจ้งเหตุเนื้อหาไม่เหมาะสมไปยังเจ้าหน้าที่ตำรวจ เพื่อทำการปิดกั้น
	2. มูลนิธิกระจกเงา	การขอความร่วมมือกับผู้ให้บริการเพื่อปิดกั้นเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม และการประสานงานไปยังเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อปิดกั้นเว็บไซต์
การกลั่นกรองระดับผู้ใช้ (user-oriented filter system)	1. มูลนิธิอินเทอร์เน็ตร่วมพัฒนาไทย	การอบรมและส่งเสริมการใช้โปรแกรมกลั่นกรองเนื้อหาสำเร็จรูป
	2. สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว	การพัฒนากระบวนการจัดระดับความเหมาะสมของเนื้อหา
กฎ กติกา มารยาท (code of conduct)	1. มูลนิธิอินเทอร์เน็ตร่วมพัฒนาไทย	การส่งเสริม Netiquette ของเด็กและเยาวชน
	2. คณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปสื่อ	การส่งเสริม code of conduct และส่งเสริมการกำกับดูแลตนเอง
	3. กลุ่มเสรีภาพต่อต้านการเซ็นเซอร์ประเทศไทย	
	4. เครือข่ายพลเมืองเน็ต	
สายด่วน (hotlines)	1. มูลนิธิกระจกเงา	ศูนย์เฝ้าระวังภัยเทคโนโลยี (IT WATCH)

	2. มุลนิธิเครือข่ายครอบครัว	ศูนย์ประสานงานเครือข่ายครอบครัวเฝ้าระวังสร้างสรรค์สื่อ
การรู้เท่าทันสื่อ (media literacy)	1. มูลนิธิอินเทอร์เน็ตร่วมพัฒนาไทย	การอบรมให้ความรู้แก่เด็ก ผู้ปกครอง และครู

สำหรับองค์กรภาคประชาสังคมที่มีแนวทางการปกป้องเด็กและเยาวชนจากเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม โดยภาพรวมมีการเลือกใช้กลไกการกำกับดูแลที่มีความแตกต่างกัน เช่น การเรียกร้องให้ภาครัฐใช้กฎหมาย มาตรการ และบทลงโทษ (legal sanction) การปิดกั้นกลั่นกรองเนื้อหา (blocking and filtering system) และการใช้สายด่วน (hotlines)

การปิดกั้น เซ็นเซอร์ และเสรีภาพในการแสดงออกกับการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ตจากมุมมองของภาคประชาสังคมไทย

นอกจากแนวทางที่แตกต่างและการเลือกการใช้กลไกที่แตกต่างในการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ตแล้วยังเป็นที่น่าสังเกตอย่างยิ่งว่า กลุ่มนักกิจกรรมที่เน้นการคุ้มครองเด็กและเยาวชนบนโลกออนไลน์กลุ่มนี้ ยังมีทัศนคติต่อการปิดกั้นเนื้อหาบนอินเทอร์เน็ตอย่างไม่ต่อต้านหรือถึงกับยอมรับการปิดกั้นโดยไม่ตั้งคำถามใดๆ เกี่ยวกับผลกระทบต่อเสรีภาพในการแสดงออกและเสรีภาพในการรับรู้ข่าวสารของประชาชน แม้ในภาคประชาสังคมจะไม่มีอำนาจในการบังคับใช้กฎหมาย แต่ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า กลุ่ม NGO ในแนวทางนี้ให้ความสำคัญกับมาตรการทางกฎหมายในระดับสูง โดยจะเป็นในลักษณะของการเรียกร้องให้ภาครัฐมีมาตรการลงโทษเว็บไซต์ที่มีเนื้อหาไม่เหมาะสมกับเด็กและเยาวชน ดังเช่นในกรณีของมูลนิธิเครือข่ายครอบครัว เป็นต้น

สำหรับกลไกการปิดกั้นกลั่นกรองเนื้อหา (blocking and filtering system) แบบ notice and take-down และการใช้สายด่วน (hotlines) ขององค์กรภาคประชาสังคมในแนวทางการป้องกันเด็กและเยาวชน ก็มีจุดประสงค์เพื่อนำไปสู่การปิดกั้นเนื้อหาโดยภาครัฐ ดังกรณีของศูนย์เฝ้าระวังภัยเทคโนโลยี มูลนิธิกระจกเงา ที่เปิดบริการสายด่วนสำหรับรับแจ้งเหตุเนื้อหาไม่เหมาะสม

จากผู้ใช้ ขอความร่วมมือในการปิดกั้นเนื้อหา โดยแจ้งเหตุไปยังผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ต หรือผู้ดูแลเว็บไซต์โดยตรง ซึ่งเมื่อติดตามผลแล้วไม่ได้รับความร่วมมือก็จะส่งหลักฐานไปยังหน่วยงานภาครัฐ เพื่อดำเนินการและศูนย์ประสานงานเครือข่ายครอบครัวเฝ้าระวังสร้างสรรค์สื่อ มูลนิธิเครือข่ายครอบครัว จะแจ้งเหตุไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของรัฐ เช่น ตำรวจ กลไกด้านกฎหมาย และการปิดกั้นโดยรวมของภาครัฐ

ทั้งนี้เป็นที่น่าสังเกตอย่างยิ่งว่า การใช้กลไกการปิดกั้นแบบ notice and take down ในต่างประเทศจะสามารถปิดกั้น (take down) ได้เฉพาะในกรณีที่มีเนื้อหาเข้าข่ายผิดกฎหมายเท่านั้น แต่การใช้กลไกนี้ในภาคประชาสังคมไทยนั้น หลักเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาเนื้อหาเพื่อปิดกั้นมักขึ้นอยู่กับคณะทำงานของแต่ละองค์กร ซึ่งอาจจะเป็นเนื้อหาที่ผิดกฎหมาย รวมถึงเนื้อหาที่ไม่ได้ผิดกฎหมายแต่อาจเป็นอันตรายต่อผู้เยาว์เนื่องจากในบริบทของสังคมไทยมีความวิตกกังวลทางศีลธรรม (moral panic) ที่รุนแรงมาก โดยพ่อแม่ผู้ปกครองมักวิตกกังวลว่า เนื้อหาที่เป็นอันตรายอาจส่งผลให้เด็กและเยาวชนเกิดพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม จึงต้องการขจัดเนื้อหาที่เป็นอันตรายเหล่านี้ให้หมดไป ซึ่งความหวุ่นวิตกทางศีลธรรมนี้ ยังส่งผลต่อท่าทีขององค์กรภาคประชาสังคมที่กำเนิดมาจากกลุ่มพ่อแม่ที่วิตกกังวลเกี่ยวกับผลกระทบของอินเทอร์เน็ต อย่างมูลนิธิเครือข่ายครอบครัว ทำให้เกณฑ์การพิจารณาปิดกั้นเนื้อหาไม่ได้พุ่งเป้าไปที่เนื้อหาที่ผิดกฎหมายเพียงอย่างเดียวเท่านั้น

นอกจากนี้สังคมไทยคุ้นเคยกับวิธีการกำกับดูแลเนื้อหาสื่อมวลชนประเภทที่เน้นการควบคุมเซ็นเซอร์เนื้อหาเป็นหลัก ดังที่เคยมีมาในอดีตกับสื่อประเภทวิทยุและโทรทัศน์ จากการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า กลุ่ม

องค์กรภาคประชาสังคมในแนวทางการปกป้องเด็กและเยาวชนจากเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม ยังไม่ได้ให้ความสำคัญในเรื่องของเสรีภาพในการแสดงออก และการเสรีภาพในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของคนกลุ่มอื่นในสังคมมากนัก โดยมองว่าหากเนื้อหานั้นมีความไม่เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย ก็ควรดำเนินการปิดกั้นเนื้อหานั้น ซึ่งสอดคล้องกับข้อสังเกตของ เลอสรร ธนสุกาญจน์ และคณะ (2541) ที่ว่าบริบทของสังคมไทยมีความแตกต่างอย่างมากกับสังคมทุนนิยมเต็มรูปแบบอื่นๆ เช่น สหรัฐอเมริกาที่ความพยายามของรัฐบาลในการที่จะควบคุมหรือสอดส่องเครือข่ายอินเทอร์เน็ตล้มเหลวทั้งหมด แต่สังคมไทยยังยอมรับได้กับการที่รัฐยังคงมีระบบการตรวจเซ็นเซอร์ในรูปแบบต่างๆ โดยไม่รู้สึกรู้ว่าถูกปิดกั้นหรือกดดันมากเกินไป

การกำกับดูแลตนเอง – มิติที่ยังไม่ชัดเจน

สำหรับกลไกที่เน้นการมอบอำนาจให้แก่ผู้ใช้ อย่างการกลั่นกรองระดับผู้ใช้ (user-oriented filter system) เช่น การติดตั้งโปรแกรมการกลั่นกรอง อย่างเช่นโปรแกรมปลาพาเบรเซอร์ และโปรแกรมไอซีทีเฝ้าสปีปเปอร์ หรือการใช้ระบบการกลั่นกรองเนื้อหาในรูปแบบของการจัดอันดับ หรือเรตติ้ง (rating) ยังไม่ได้เป็นกลไกที่มีการส่งเสริมในสังคมมากนัก เนื่องมาจากการใช้กลไกดังกล่าวผู้ใช้จำเป็นต้องมีทักษะการใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต แต่ในสังคมไทย ยังมีความเหลื่อมล้ำทางเทคโนโลยีสารสนเทศ (digital divide) ที่พ่อแม่ ผู้ปกครอง หรือผู้ดูแลเด็กและเยาวชน ยังไม่มีความรู้ หรือทักษะการใช้อินเทอร์เน็ตเพียงพอที่จะควบคุมการใช้งานในระดับนี้ได้

ในส่วนของกลไกการรู้เท่าทันสื่อ (media literacy) มูลนิธิอินเทอร์เน็ตร่วมพัฒนาไทย ถือเป็นองค์กรหลักที่เน้นเรื่องการสอนเสริมการรู้เท่าทันสื่ออินเทอร์เน็ตในกลุ่มเด็กและเยาวชน ผู้ปกครอง และครู ในหลายรูปแบบ กิจกรรม ทั้งการอบรม การจัดสัมมนา และการจัดทำสื่อให้ความรู้ สืบเนื่องมาจากกลุ่มผู้ก่อตั้งของมูลนิธิฯ มาจากกลุ่มบุคคลที่มีบทบาทในการส่งเสริมการใช้อินเทอร์เน็ต โดยมองว่าอินเทอร์เน็ตมีศักยภาพในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งผู้จัดการมูลนิธิฯ คือ คุณศรีดา

ตันตะอริพานิช เคยทำงานที่เนคเทคซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทในดูแลและส่งเสริมเรื่องความรู้เท่าทันสื่ออินเทอร์เน็ตตั้งแต่ยุคเริ่มต้น บทบาทในการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ตของมูลนิธิฯ จึงยังคงเน้นแนวทางการให้ความรู้เท่าทันสื่อ เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันแก่เด็กและเยาวชนได้ในระยะยาว

อย่างไรก็ตามหากพิจารณาในแง่ของแนวทางการสร้างความรู้เท่าทันสื่อของมูลนิธิอินเทอร์เน็ตร่วมพัฒนาไทย โดยใช้แนวคิดของ Livingstone ที่เสนอองค์ประกอบของการรู้เท่าทันสื่ออินเทอร์เน็ตไว้ 4 ประการ คือ ความสามารถในการเชิงวิเคราะห์ (analytic competence) ความรู้เกี่ยวกับบริบทแวดล้อมต่างๆ (contextual knowledge) กรอบความรู้ความเข้าใจในหมู่ผู้ใช้เกี่ยวกับเว็บไซต์ที่ถือเป็น “คลาสสิก” ในบรรดาเว็บไซต์ทั้งหลาย (canonical knowledge) และความสามารถในการผลิตเนื้อหา (production competence) ผลการวิจัยพบว่า การส่งเสริมความรู้เท่าทันสื่อของมูลนิธิฯ เน้นเรื่องความปลอดภัยออนไลน์ (online safety) โดยใช้ความสามารถในการเชิงวิเคราะห์ ความรู้เกี่ยวกับบริบทแวดล้อมต่างๆ และความสามารถในการผลิตเนื้อหา เพื่อเน้นให้เด็กรู้เท่าทันภัยอันตรายและความเสี่ยงที่จะมาจากอินเทอร์เน็ต และใช้อินเทอร์เน็ตในทางสร้างสรรค์ รวมทั้งส่งเสริมให้ผู้ปกครองและครูมีความรู้เท่าทันเพื่อที่จะสามารถดูแลเด็กได้ ส่วนองค์ประกอบกรอบความรู้ความเข้าใจในหมู่ผู้ใช้เกี่ยวกับเว็บไซต์ที่ถือเป็น “คลาสสิก” ในบรรดาเว็บไซต์ทั้งหลาย (canonical knowledge) เช่น การแนะนำให้ใช้เว็บไซต์ที่มีประโยชน์ และมีความน่าเชื่อถือ ยังมีอยู่น้อยเมื่อเทียบกับสามองค์ประกอบที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

กลไกด้านกฎ กติกา มารยาท (code of conduct) ที่เป็นธรรมเนียมปฏิบัติหรือเป็นจรรยาบรรณสำหรับผู้ใช้ในสังคมในประเทศไทย ยังไม่มีการวางกรอบและหาบรรทัดฐานร่วมกัน เนื่องจากมีวงการใช้อินเทอร์เน็ตที่มีความแตกต่างกันไป แต่ละกลุ่มก็มีกฎ กติกาที่เป็นที่ยอมรับแตกต่างกันไป อย่างไรก็ตามองค์กรที่ให้ความสำคัญในเรื่องการปลูกฝัง “Netiquette” หรือจรรยาบรรณสำหรับใช้อินเทอร์เน็ตแก่เด็กและเยาวชน

คือ มูลนิธิอินเทอร์เน็ตร่วมพัฒนาไทย ที่มีการรณรงค์ในรูปแบบของการจัดทำสื่อ เช่น โปสเตอร์ เว็บไซต์ ฯลฯ โดยเน้นในส่วนของการปกป้องสิทธิส่วนบุคคล และการป้องกันตนเองจากภัยและความเสี่ยงต่างๆ บนอินเทอร์เน็ต ส่วนกฎ กติกา มารยาทในด้านการละเมิดลิขสิทธิ์และทรัพย์สินทางปัญญา มีอยู่น้อย

นอกจากกลไกการกำกับดูแลทั้ง 5 รูปแบบนี้แล้ว ยังมีการผลักดันให้จัดตั้ง “องค์กรเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคด้านสื่อในประเทศไทย” โดยมีแผนงานสื่อสุขภาวะเยาวชน (สสย.) ซึ่งมีมูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็กเป็นผู้จัดการแผนงาน เป็นเจ้าภาพในการประชุมหารือ และสร้างความร่วมมือระหว่างภาคีเพื่อผลักดันให้เกิดองค์กรดังกล่าว เนื่องจากเห็นความสำคัญว่าปัจจุบันในประเทศไทยยังไม่มีองค์กรของผู้บริโภคที่ทำหน้าที่ในการปกป้องคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภค รวมทั้งการส่งเสริมพัฒนาให้เกิดสื่อที่สร้างสรรค์ และส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อในสังคมเหมือนดังองค์กรที่เกิดขึ้นในต่างประเทศ อย่างไรก็ตาม การดำเนินการดังกล่าวยังอยู่ในขั้นเริ่มต้น เพราะการจัดตั้งองค์กรเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคในประเทศไทยจำเป็นต้องใช้เวลา และรอความพร้อมในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของตัวองค์กรเอง เช่น โครงสร้างและสถานภาพในเชิงกฎหมายขององค์กร และในด้านการยอมรับของภาครัฐ ซึ่งจำเป็นต้องมีการผลักดันกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคสื่อเพื่อรองรับองค์กรที่จะเกิดขึ้นด้วย

ต้องใช้เวลา และรอความพร้อมในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของตัวองค์กรเอง เช่น โครงสร้างและสถานภาพในเชิงกฎหมายขององค์กร และในด้านการยอมรับของภาครัฐ ซึ่งจำเป็นต้องมีการผลักดันกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคสื่อเพื่อรองรับองค์กรที่จะเกิดขึ้นด้วย

การเคลื่อนไหวเชิงนโยบายกับการรณรงค์ที่ยังไม่เต็มรูปแบบ

สำหรับกลุ่มองค์กรประชาสังคมในแนวทางส่งเสริมสิทธิเสรีภาพและการแสดงบนสื่ออินเทอร์เน็ต ทั้งคณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปสื่อ (คปส.) กลุ่มเครือข่ายต่อต้านการเซ็นเซอร์ประเทศไทย (FACT) และเครือข่ายพลเมืองเน็ต นอกจากนี้การใช้กลไกอย่างการส่งเสริมการใช้กฎ กติกา มารยาท (code of conduct) ของบล็อกเกอร์ และผู้ใช้อินเทอร์เน็ตทั่วไป เพื่อให้เกิดการกำกับดูแลตนเองแล้ว กลุ่มองค์กรภาคประชาสังคมนี้ยังเน้นวิธีการเคลื่อนไหวในเชิงนโยบาย เพื่อตรวจสอบการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ตของภาครัฐ ดังมีรายละเอียดดังนี้

ตารางแสดงการใช้กลไกการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ตขององค์กรภาคประชาสังคมในแนวทางส่งเสริมสิทธิเสรีภาพและการแสดงบนสื่ออินเทอร์เน็ต

กลไก	องค์กร	รูปแบบ / กิจกรรม
การติดตามความเคลื่อนไหวด้านกฎหมายนโยบายอินเทอร์เน็ตและเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณะผ่านช่องทางสื่อสารต่างๆ	1. คณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปสื่อ	- การจัดสัมมนาในหัวข้อที่เกี่ยวกับพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำผิดทางคอมพิวเตอร์ พ.ศ.2550
	1. กลุ่มเสรีภาพต่อต้านการเซ็นเซอร์ประเทศไทย 2. เครือข่ายพลเมืองเน็ต	- การติดตามผลกระทบจากการบังคับใช้กฎหมายและนโยบายอินเทอร์เน็ต เช่น การติดตามคดีกรณีผู้ถูกจับกุมจาก พ.ร.บ.ว่าด้วยการกระทำผิดทางคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 การติดตามการปิดกั้นเว็บไซต์ของภาครัฐ - การจัดทำเว็บไซต์ให้ข้อมูลข่าวสาร และการส่งข่าวสารโดย mailing list

การร้องเรียนผ่านกลไกทางกฎหมาย เช่น พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารราชการ พ.ศ. 2540	กลุ่มเสรีภาพต่อการเข้าถึงอินเทอร์เน็ต	-การยื่นคำร้องเรียนกรณีการปิดกั้นเว็บไซต์ของกระทรวง ICT ต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ
การรณรงค์สาธารณะเพื่อคัดค้านกฎหมายและมาตรการของภาครัฐ	1. คณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปสื่อ 2. กลุ่มเสรีภาพต่อการเข้าถึงอินเทอร์เน็ต	-การประชุมต่อต้านการบล็อกเว็บไซต์ที่หน้าศูนย์การค้าพันธุ์ทิพย์พลาซ่า - การแจกสื่อเผยแพร่เทคนิคการหลบเลี่ยงการเซ็นเซอร์บนอินเทอร์เน็ต เพื่อเสริมอำนาจการหลบเลี่ยงการเซ็นเซอร์แก่ผู้ใช้อินเทอร์เน็ต - การชุมนุมภายใต้สโลแกน "เสรีภาพการสื่อสาร ไม่ใช่อาชญากรรม" หน้าที่ทำการสหประชาชาติ

เนื่องจากในช่วงที่ผ่านมา ภาครัฐได้ผ่านและบังคับใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำผิดทางคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 ที่มีบทบัญญัติลงโทษการกระทำผิดเกี่ยวกับเนื้อหาอินเทอร์เน็ตอย่างสูง และให้อำนาจเจ้าหน้าที่ของรัฐในการดำเนินคดีอย่างเต็มที่ ซึ่งการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวถูกโจมตีจากทั้ง FACT คปส. และ เครือข่ายพลเมืองเน็ต ว่าสามารถส่งผลกระทบต่อสิทธิความเป็นส่วนตัว เสรีภาพในการแสวงหาข้อมูล และเสรีภาพในการแสดงออก ทั้งนี้องค์กรที่ทำการศึกษาก็แสดงท่าทีอย่างเดียวกันต่อนโยบายการปิดกั้นและกลั่นกรองเว็บไซต์ผ่านกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยใช้ข้ออ้างเรื่องความสงบเรียบร้อย ความมั่นคง และศีลธรรม โดยลดทอนสิทธิเสรีภาพในการแสดงออก และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของประชาชน

กลุ่มองค์กรภาคประชาสังคมที่มีแนวทางการส่งเสริมเสรีภาพในการแสดงออกบนสื่ออินเทอร์เน็ตมักใช้

กลไกการติดตามความเคลื่อนไหว การบังคับใช้ และผลกระทบจากการบังคับใช้กฎหมายและนโยบาย อย่างเช่น การติดตามคดีกรณีผู้ถูกจับกุมจาก พ.ร.บ.ว่าด้วยการกระทำผิดทางคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 และการติดตามการปิดกั้นเว็บไซต์ของภาครัฐ เพื่อเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณะผ่านช่องทางการสื่อสารต่างๆ เช่น การส่งต่อข่าวสารความเคลื่อนไหวของกลุ่มและแถลงการณ์ ผ่านทางเว็บไซต์และ mailing list ของเครือข่ายพลเมืองเน็ต การจัดเวทีสัมมนาสาธารณะเพื่อวิพากษ์กฎหมายพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำผิดทางคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 ของ คปส. และการเสนอข่าวสารในประเด็นการเซ็นเซอร์สื่ออินเทอร์เน็ตอย่างต่อเนื่องทางเว็บไซต์ของ FACT

นอกจากนี้ยังมีการร้องเรียนผ่านกลไกทางกฎหมาย เช่น พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารราชการ พ.ศ. 2544 เช่นกรณีการยื่นคำร้องเรียนกรณีการปิดกั้นเว็บไซต์ของ

กระทรวงไอซีที ต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ² และคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ³ ที่เป็นองค์กรสำคัญในการตรวจสอบอำนาจรัฐเพื่อให้กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเปิดเผยหลักเกณฑ์ และแสดงรายชื่อเว็บไซต์ที่ถูกปิดกั้นพร้อมทั้งเหตุผลต่อสาธารณะ หลังจากที่มีการร้องขอข้อมูลจากกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารแล้วได้รับการปฏิเสธที่จะตอบคำถามทั้งหมด

นอกเหนือจากการเคลื่อนไหวทางนโยบาย กลุ่ม NGO ในแนวทางนี้ ยังมีการสร้างกระแสสังคม โดยมีจุดประสงค์เพื่อเป็นการเคลื่อนไหวเพื่อการประท้วงและคัดค้านการปิดกั้นเว็บไซต์ของภาครัฐ และเป็นการสร้างความตระหนักรู้เรื่องสิทธิเสรีภาพบนสื่ออินเทอร์เน็ต และสิทธิของพลเมืองผู้ใช้อินเทอร์เน็ตแก่สังคม เนื่องจากในสังคมไทยประเด็นเรื่องสิทธิเสรีภาพยังเป็นเรื่องที่ไม่ได้รับความสนใจมากนัก เสรีภาพบนสื่ออินเทอร์เน็ตยังเป็นประเด็นปัญหาใหม่ที่เกิดขึ้นในสังคมไทย รวมทั้งบริบททางสังคมที่คุ้นเคย และยอมรับมาตรการการปิดกั้นของภาครัฐ ดังที่งานวิจัยของจินตนา วณิชประภา (2545) พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ใช้อินเทอร์เน็ต กลุ่มผู้ดูแลประตูข่าวสารทางอินเทอร์เน็ต และกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับมาตรการในการควบคุมการสื่อสารทางอินเทอร์เน็ตมากกว่าครึ่งมีความเห็นว่า ประเทศไทยมีความต้องการในการใช้มาตรการตรวจสอบความไม่เหมาะสมของเว็บไซต์ เนื่องจากเห็นว่าคนไทยส่วนใหญ่ขาดวิจารณญาณในการใช้สื่ออินเทอร์เน็ต และการใช้มาตรการดังกล่าวจะทำให้สื่ออินเทอร์เน็ตเป็นสื่อที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม มีระบบระเบียบและมีเนื้อหาที่เหมาะสมมากขึ้น ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างส่วนน้อยเห็นว่าสังคมไทยไม่ควรใช้มาตรการดังกล่าว เพราะสื่อ

ทุกสื่อควรได้รับเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น (freedom of expression) อย่างเต็มที่ การตรวจสอบไม่สามารถแก้ปัญหาได้ในระยะยาว

การเคลื่อนไหวของกลุ่มประชาสังคมกลุ่มนี้ จึงพยายามเน้นการรณรงค์ในรูปแบบต่างๆ เพื่อปลุกกระแสในสังคม ทั้งการออกแถลงการณ์ การจัดเวทีเสวนาเพื่อให้เกิดกระแสการวิพากษ์ และตั้งข้อสังเกตเรื่องความคลุมเครือในการตีความกฎหมาย และการชุมนุมสาธารณะ เช่น การชุมนุมต่อต้านการบล็อกเว็บไซต์ที่หน้าศูนย์การค้าพันธุ์ทิพย์พลาซ่าของ FACT การชุมนุมภายใต้โลโก้แกน “เสรีภาพการสื่อสาร ไม่ใช่อาชญากรรม” ที่บริเวณด้านหน้าที่ทำการสหประชาชาติของ คปส. และ FACT อย่างไรก็ตาม การชุมนุมในที่สาธารณะและการรณรงค์สาธารณะของกลุ่มประชาสังคมในแนวทางนี้ ไม่ได้รับความสนใจจากสื่อมวลชนกระแสหลักมากนัก ทำให้ประชาชนในสังคมไม่ค่อยได้รับรู้ประเด็นปัญหานี้เท่าที่ควร

หากพิจารณาถึงความหมายของการรณรงค์ ที่ กิตติกันภัย (2543) ระบุลักษณะของการรณรงค์ไว้ว่า การรณรงค์จะต้องเป็นการกระทำที่มีเป้าหมายชัดเจน มีการพุ่งเป้าไปที่คนจำนวนมากหรือกลุ่มคนขนาดใหญ่ มีการระบุเวลาที่ชัดเจน และการรณรงค์นั้นต้องเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการสื่อสารที่มีการจัดการวางแผนการใช้ไว้อย่างชัดเจน จะพบว่าการรณรงค์ขององค์กรประชาสังคมที่เน้นเรื่องสิทธิเสรีภาพ เป็นการรณรงค์ที่ไม่เต็มรูปแบบ เนื่องจากการรณรงค์ของทั้ง FACT และ คปส. จะเป็นการรณรงค์เมื่อมีสถานการณ์หรือประเด็นที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของสื่อออนไลน์เท่านั้น ซึ่งการออกมารณรงค์สื่อสารกับสังคม ไม่ได้มีการวางแผนอย่างเป็นขั้นตอน หรือมีการรณรงค์อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งไม่ได้การประเมิน

² องค์กรอิสระที่จัดตั้งขึ้นในช่วงปฏิรูปการเมืองในปี พ.ศ. 2540 เพื่อเป็นกลไกในการตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐและองค์กรในภาครัฐ และหน้าที่ส่งเสริม คัดกรอง และพิทักษ์สิทธิเสรีภาพของประชาชนให้มีผลปรากฏเป็นจริงตามที่มีการบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพอย่างกว้างขวางไว้ในรัฐธรรมนูญ

³ องค์กรที่จัดตั้งขึ้นเพื่อบังคับใช้กฎหมายพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2544 โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ประชาชนมีโอกาสรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินการต่างๆ ของรัฐ และมีสิทธิเสรีภาพอย่างแท้จริงในระบบการปกครองระบอบประชาธิปไตย การพัฒนาการปกครองในระบบประชาธิปไตยโดยมีประชาชนมีส่วนร่วม ส่งเสริมการปฏิรูประบบราชการใช้อำนาจเป็นไปอย่างโปร่งใส รวมทั้งพัฒนาโครงสร้างและโอกาสรับรู้ข้อมูลข่าวสารของราชการอย่างทั่วถึง

ผลการรณรงค์ซึ่งถือเป็นขั้นตอนสุดท้าย นอกจากนี้ การรณรงค์ของ NGO ในแนวทางนี้ ไม่ได้มีการสื่อสารผ่านช่องทางการสื่อสารต่างๆ ที่สามารถเข้าถึงคนหมู่มากในสังคมได้ ซึ่งอาจเป็นผลมาจากปัญหาด้านทรัพยากรและเงินทุน ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญปัญหาหนึ่งของ NGO ซึ่งหากจะรอให้เป็นข่าวบนพื้นที่ของสื่อมวลชนกระแสหลักก็อาจจะไม่ได้ผลมากนัก เพราะเท่าที่ผ่านมารณรงค์ของ คปส. และ FACT จะเป็นข่าวเผยแพร่เฉพาะในเว็บไซต์ของกลุ่มที่ให้ความสนใจในประเด็นนี้เท่านั้น

เมื่อพิจารณากิจกรรมของ FACT และ คปส. เปรียบเทียบกับระดับวัตถุประสงค์ของการรณรงค์ของ Rogers และ Storey (1987 อ้างถึงใน กิตติ กันภัย, 2543) ที่มีการแบ่งระดับไว้ 3 ระดับ คือ 1) เพื่อแจ้งข้อมูลข่าวสาร (to inform) 2) เพื่อโน้มน้าวใจให้กระทำตาม (to persuade) และ 3) เพื่อระดมการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม (to mobilize overt behavior) จะเห็นได้ว่าการรณรงค์ของทั้งสององค์กรมีวัตถุประสงค์ในระดับของการแจ้งข้อมูลข่าวสาร และการระดมการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยไม่ได้เน้นในระดับการโน้มน้าวใจ โดยการรณรงค์เพื่อแจ้งข้อมูลข่าวสาร (to inform) ของทั้งสององค์กร มีวัตถุประสงค์ในการเพิ่มระดับความรู้ของผู้รับสาร เพื่อให้เกิดสำนึกในเรื่องของสิทธิเสรีภาพบนสื่อออนไลน์ ส่วนการรณรงค์เพื่อระดมการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม (to mobilize overt behavior) คือ การที่ FACT ล่ารายชื่อสนับสนุนกลุ่มเพื่อต่อรองกับหน่วยงานภาครัฐในการเปิดเผยข้อมูลต่างๆ ซึ่งหากพิจารณาจากผลจำนวนผู้ลงชื่อสนับสนุนในการล่ารายชื่อแต่ละครั้งจะพบว่าไม่มากนัก

ปัญหาการรณรงค์ของ FACT อาจเกิดจากการที่ FACT เริ่มการรณรงค์ในระดับของการระดมการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม (to mobilize overt behavior) คือ การล่ารายชื่อในเริ่มต้น ในขณะที่สังคมยังไม่มีมาตรการกฏเรื่องสิทธิเสรีภาพมากนัก รวมทั้งการรณรงค์ในขั้นต้นคือการแจ้งข้อมูลข่าวสาร ถึงแม้ว่า FACT จะนำเสนอข่าวสารเรื่องการเซ็นเซอร์ หรือการเซ็นเซอร์จุดยืนเรื่องสิทธิเสรีภาพบนสื่อออนไลน์มาตลอด แต่ก็เป็นการเสนอบนเว็บไซต์กลุ่ม ซึ่งจะมีเฉพาะผู้ที่สนใจ

ติดตามเท่านั้น ซึ่งในประเด็นนี้ก็โยงไปสู่การที่ไม่ได้มีการสื่อสารผ่านช่องทางการสื่อสารต่างๆ ที่สามารถเข้าถึงคนหมู่มากได้

อย่างไรก็ตาม ปัญหาการรณรงค์ของ FACT อาจตรงกับข้อสังเกตของกิตติ กันภัย (2543) ที่ว่าการรณรงค์บางโครงการไม่สามารถจ่ายค่าเวลาและเงินทุนเพื่อวัตถุประสงค์ขั้นต้นๆ ให้ลุล่วงอย่างดีไปก่อนได้ แต่กลับเริ่มที่วัตถุประสงค์ขั้นสุดท้ายเลย การรณรงค์ประเภทนี้จะประสบปัญหากับความไม่รู้ว่ากลุ่มเป้าหมายของโครงการมีข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับการรณรงค์แล้วหรือไม่ ดีเพียงใด ทั้งนี้เพื่อใช้เป็นฐานในการวางแผนสื่อสารให้เกิดผลในขั้นอื่นๆ ขึ้นไป

การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ และกลุ่มผลประโยชน์กับการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ต

การเคลื่อนไหวขององค์กรภาคประชาสังคมในแนวทางการส่งเสริมสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกบนสื่ออินเทอร์เน็ต มีลักษณะเด่นที่ตรงกับแนวคิดเรื่องการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (New Social Movement: NSM) ซึ่งเป็นรูปแบบการเคลื่อนไหวทางสังคมที่แตกต่างจากขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบเก่าซึ่งพัฒนาตามแนวคิดของมาร์กซิสต์ ที่ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือโค่นล้มอำนาจรัฐ อีกทั้งยังมุ่งเน้นการเคลื่อนไหวในแวดวงของชนชั้นตนเพื่อต่อสู้กับชนชั้นอื่นที่กุมอิทธิพลในอำนาจรัฐ

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2540) กล่าวถึงการเกิดขึ้นของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (New Social Movement) ว่ามาจากปัญหาที่เกิดขึ้นในโลกและสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเกินกว่าที่สถาบันหรือระบอบบริหารที่มีอยู่ในรูปประชาธิปไตยแบบตัวแทน หรือ Representative Democracy ซึ่งการแก้ไขปัญหาถูกกำหนดจัดการโดยตัวแทนอย่างคณะรัฐบาลจะสามารถจัดการกับปัญหาใหม่ๆ ที่เผชิญอยู่ได้ ทำให้ประชาชนเกิดความเลื่อมศรัทธาในระบบที่ดำรงอยู่ ประชาชนจึงมีการรวมตัวสร้างแหล่งอำนาจใหม่ขึ้นมาเพื่อเป็นทางเลือกให้กับระบบ นั่นคือการหันไปสร้างสิ่งที่เรียกว่า ประชาสังคม (Civil Society) ให้เข้มแข็ง

ขึ้นมา โดยจุดมุ่งหมายของการเคลื่อนไหวเพื่อสร้างประชาธิปไตยแบบใหม่ หรือประชาธิปไตยแบบเข้มข้น ที่มีที่ว่างให้กับความแตกต่างหลากหลาย (the radical and plural democracy)

นอกจากนี้ลักษณะเด่นของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ เป็นการเคลื่อนไหวเรียกร้องของประชาชนธรรมดา โดยขบวนการเหล่านี้เป็นการตอบโต้ปัญหาและความขัดแย้งใหม่ที่เกิดขึ้นในสังคมซึ่งวางอยู่บนฐานหลายชนชั้น โดยมีลักษณะการเคลื่อนไหวเรียกร้องที่ไม่ผ่านกลไกทางการเมืองที่ดำรงอยู่ หรือหวังพึ่งกลไกรัฐ แต่เป็นการเคลื่อนไหวเรียกร้องด้วยตนเอง โดยที่เป้าหมายของการเคลื่อนไหวมิใช่เพื่อต้องการช่วงชิงอำนาจรัฐ แต่ต้องการสร้างสิ่งที่เรียกว่า “กติกากฎเกณฑ์ชุดใหม่ในการดำรงชีวิต” (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2540)

สำหรับองค์กรในภาคประชาสังคมในแนวทางการส่งเสริมสิทธิเสรีภาพบนสื่ออินเทอร์เน็ต อย่างคณะกรรมการณรงค์เพื่อการปฏิรูปสื่อ (คปส.) กลุ่มเครือข่ายต่อต้านการเซ็นเซอร์ประเทศไทย (FACT) มีลักษณะของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ เนื่องจากการเป็นกลุ่มทางสังคมที่มีประเด็นปัญหาาร่วมกัน โดยมีเป้าหมายการเคลื่อนไหวที่ไม่ได้ต้องการที่จะล้มล้างอำนาจหรือแย่งชิงอำนาจรัฐ โดยการเคลื่อนไหวของประชาสังคมกลุ่มนี้เป็นการเคลื่อนไหวเพื่อแสดงการต่อต้าน คัดค้านกฎหมายและนโยบายของภาครัฐที่ไม่ให้ความสำคัญหรือปฏิเสธที่จะเคารพเสรีภาพในการแสดงออกของประชาชน โดยการแสดงออกผ่านการชุมนุมถือป้ายประท้วงในที่สาธารณะ เช่น การถือป้ายชุมนุมประท้วงการบล็อกเว็บไซต์ของกระทรวงไอซีที พร้อมทั้งแจกโปรแกรมการหลบเลี่ยงการปิดกั้น และเปิดเผยรายชื่อเว็บไซต์ที่ถูกปิดกั้น หน้าศูนย์การค้าพันธุ์ทิพย์พลาซ่า หรือ การชุมนุมภายใต้สโลแกน “เสรีภาพการสื่อสาร ไม่ใช่อาชญากรรม” (Freedom of Expression is not a crime) ซึ่งเป็นการคัดค้านการบังคับใช้กฎหมายพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำผิดทางคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 และสร้างกระแสให้ประชาชนตระหนักถึงผลกระทบจากกฎหมายที่ส่งผลต่อสิทธิ

เสรีภาพของพลเมืองที่หน้าอาคาร ESCAP ที่ทำการสหประชาชาติ ในวันเวลาและสถานที่ที่มีการจัดเวทีสัมมนาระดับชาติว่าด้วยการประกาศใช้พระราชบัญญัติดังกล่าว ลักษณะการเคลื่อนไหวนี้ เป็นการสร้างวัฒนธรรมการต่อต้าน/ขัดขืน (resistance) โดยใช้หลักในการหลีกเลี่ยงการใช้ความรุนแรง เพื่อยกระดับจิตสำนึก/การรับรู้ของประชาชน เพื่อสร้างความเชื่อชุดใหม่/คุณค่าชุดใหม่ ในที่นี้คือการรับรู้ของประชาชนเรื่องสิทธิในการแสดงออก และการรับรู้ข่าวสาร ที่ไม่ควรให้รัฐมาจำกัดหรือลดทอนสิทธิเสรีภาพของประชาชน

นอกจากการเคลื่อนไหวที่กล่าวมาแล้ว องค์กรภาคประชาสังคม อย่างเครือข่ายต่อต้านการเซ็นเซอร์ประเทศไทย (FACT) ได้แสดงออกถึงการใช้สิทธิความเป็นพลเมืองในการตรวจสอบการทำงานของภาครัฐ โดยใช้กลไกทางกฎหมาย พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารราชการ พ.ศ. 2540 โดยการเข้ายื่นเรื่องร้องเรียนผ่านสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และสำนักงานข้อมูลข่าวสารของราชการ เพื่อบังคับให้กระทรวงไอซีทีตอบคำถาม 20 ข้อเกี่ยวกับการปิดกั้นเว็บไซต์ในช่วงรัฐประหาร 19 กันยายน 2549 ซึ่งการเคลื่อนไหวในลักษณะนี้ตรงกับแนวคิดของไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2545) ที่กล่าวถึงลักษณะของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ที่มีภาพของ “ความเป็นพลเมือง” แบบที่สนใจ ดิ้นตัว และมีจิตสำนึกทางการเมืองสูง

อย่างไรก็ตาม การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ขององค์กรภาคประชาสังคมในแนวทางการส่งเสริมสิทธิเสรีภาพบนสื่ออินเทอร์เน็ต ยังไม่สามารถบรรลุถึงเป้าหมายในการสร้างสิ่งที่เรียกว่า “กติกากฎเกณฑ์ชุดใหม่ในการดำรงชีวิต” เนื่องจากยังไม่สามารถล้มเลิกหรือร่างกฎหมายใหม่ตามที่กลุ่มการเคลื่อนไหวต้องการได้

นอกจากลักษณะการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่แล้ว องค์กรที่อยู่ในแนวทางที่สอง ยังสะท้อนถึงลักษณะของแนวคิดที่สำคัญอีกแนวคิดหนึ่งเกี่ยวกับการรวมกลุ่มของพลเมืองเพื่อเคลื่อนไหวทางสังคม คือ แนวคิดเรื่องกลุ่มผลประโยชน์ (Interest groups)

พหุติฐาน ชุมพล (2546) ได้อธิบายถึงลักษณะของกลุ่มผลประโยชน์ ว่าเป็นการรวมตัวกันเองของบุคคลที่มีผลประโยชน์ (interest) อย่างเดียวกัน หรือมีความห่วงใยใส่ใจในเรื่องเดียวกัน เป็นกลุ่มที่ตั้งขึ้นมาเพื่อเป็นปากเป็นเสียงแทน หรือปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มชนส่วนน้อยกลุ่มใด หรือส่วนหนึ่งส่วนใดของสังคม โดยเฉพาะ นอกจากนี้ กลุ่มผลประโยชน์มักจะมีกิจกรรมทางการเมืองโดยพยายามที่จะมีอิทธิพลในกระบวนการกำหนดนโยบายของประเทศ และกดดันต่อรัฐบาลหรือผู้มีอำนาจทางการเมือง เพื่อให้ตอบสนองต่อผลประโยชน์ และข้อเรียกร้องของกลุ่ม โดยมีวิธีการดำเนินงานคือการเสนอความคิดเห็นและความต้องการของกลุ่มตนต่อรัฐบาล หรือใช้อิทธิพลทุกด้านรวมทั้งเงิน (ถ้ามี) เพื่อโน้มน้าวและผลักดันรัฐบาล โดยเฉพาะฝ่ายนิติบัญญัติให้ออกกฎหมายเพื่อกลุ่มตน ตลอดจนการใช้อิทธิพลเข้าแทรกแซงพรรคการเมืองเพื่อให้ดำเนินนโยบายเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มตน

สำหรับประเทศประชาธิปไตย กลุ่มผลประโยชน์และกลุ่มอิทธิพลมักจะมีบทบาทสำคัญในทางการเมืองเพื่อดูแลผลประโยชน์ของตน เป็นการถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกันทั้งฝ่ายรัฐบาล พรรคการเมือง และกลุ่มผลประโยชน์ อย่างไรก็ตาม กลุ่มผลประโยชน์มีความแตกต่างกับพรรคการเมืองที่จุดมุ่งหมายที่ไม่ต้องการเป็นรัฐบาล แต่มุ่งหมายที่จะสร้างอิทธิพลต่อนโยบายสาธารณะ

เมื่อพิจารณาตามลักษณะของกลุ่มผลประโยชน์กับลักษณะการรวมตัวและเคลื่อนไหวขององค์กรภาคประชาสังคมที่ทำการศึกษาคือ เครือข่ายพลเมืองเน็ต (ThaiNetizen) ที่เป็นการรวมตัวกันของกลุ่มคนที่มีความเชื่อมั่นร่วมกันในเรื่องของสิทธิเสรีภาพการแสวงหาข้อมูลข่าวสาร และมีความห่วงใยในเรื่องเสรีภาพของสื่อออนไลน์ของกลุ่มพลเมืองผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในสังคมไทย แม้จะมีความแตกต่างกันในที่มาหรืออาชีพ เมื่อบริบทสังคมในขณะนี้มีการละเมิดสิทธิเสรีภาพในการ

เข้าถึงข้อมูลข่าวสารของประชาชน และการคุกคามเสรีภาพออนไลน์โดยภาครัฐ กลุ่มเครือข่ายพลเมืองเน็ตจะเป็นตัวแทนที่ออกมาแสดงเรียกร้องความเป็นธรรมจากรัฐให้เกิดแก่กลุ่มตน

ในด้านการทำงานเครือข่ายพลเมืองเน็ตประกาศนโยบายที่จะทำงานรณรงค์เชิงนโยบายในระดับประเทศ และจากการเคลื่อนไหวโดยใช้วิธีการยื่นหนังสือเรียกร้องต่อรัฐบาล และเข้าหาหรือปัญหากับนายกรัฐมนตรีโดยตรงเพื่อเจรจาต่อรองและเรียกร้องให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายและกระบวนการตัดสินใจของภาครัฐในการจัดการและแก้ไขปัญหาความไม่เป็นธรรมที่ประชาชนกำลังเผชิญอยู่ รวมทั้งความพยายามที่จะเข้าไปเป็นตัวแทนของกลุ่มพลเมืองผู้ใช้อินเทอร์เน็ต ในกรณีที่รัฐจะออกมาตรการกำกับดูแลที่อาจกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของกลุ่มตน

อาจกล่าวได้ว่าการวางนโยบายการทำงานและการเคลื่อนไหวของเครือข่ายพลเมืองเน็ตในลักษณะที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น มีลักษณะเป็นกิจกรรมทางการเมืองของกลุ่มผลประโยชน์ ดังที่พหุติฐาน ชุมพล (2546) ได้อธิบายว่า กลุ่มผลประโยชน์โดยทั่วไปมักจะมีกิจกรรมทางการเมืองโดยพยายามที่จะมีอิทธิพลในกระบวนการกำหนดนโยบายของประเทศ และกดดันต่อรัฐบาลหรือผู้มีอำนาจทางการเมือง เพื่อให้ตอบสนองต่อผลประโยชน์ และข้อเรียกร้องของกลุ่ม โดยมีวิธีการดำเนินงานคือการเสนอความคิดเห็นและความต้องการของกลุ่มตนต่อรัฐบาล เพื่อโน้มน้าวและผลักดันรัฐบาลให้ออกกฎหมายเพื่อกลุ่มตน

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาในด้านของอิทธิพลและอำนาจในการต่อรองกับรัฐนั้น กลุ่มผลประโยชน์ในลักษณะของเครือข่ายพลเมืองเน็ต ยังทำได้น้อย เพราะยังอยู่ในช่วงเริ่มก่อตั้ง จึงมีผู้สนับสนุนเพียงจำนวนไม่มาก ทำให้ขาดฐานมวลชนรองรับ รวมทั้งการก่อตั้งและการจัดการองค์กรเป็นแบบหลวมๆ ซึ่งทำให้เกิดปัญหาด้านการยอมรับจากภาครัฐ และประชาชนในสังคมได้

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาบทบาทภาคประชาสังคมในการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ต โดยการเก็บข้อมูลจากบุคคลในภาคประชาสังคม ในอนาคตควรมีการทำการ

ศึกษาความคิดเห็นของกลุ่มบุคคลอื่น ที่มีความเกี่ยวข้องกับการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ต เช่น บุคคลในภาครัฐ ภาคอุตสาหกรรม ภาควิชาการ เพื่อประเมินบทบาทของภาคประชาสังคมต่อไป

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กฤษณ์ ทองเลิศ. (2539). **สื่อมวลชนการเมืองและวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ท้องถิ่น.
- กฤษดา เกิดดี. (2548). **การเซ็นเซอร์**. กรุงเทพฯ: จรัสสินทวงศ์การพิมพ์.
- กิตติ กันภัย. (2543). **การรณรงค์**. ใน กาญจนา แก้วเทพ. **มองสื่อใหม่ มองสังคมใหม่**. กรุงเทพฯ: เอดิสันเพรสโปรดักส์.
- โกมาร จิงเสถียรทรัพย์. (2544). **ประชาสังคมกับสุขภาพ**. นนทบุรี: สำนักนโยบายและแผนสาธารณสุข.
- จามะรี เชียงทอง. (2543). **วิวัฒนาการของประชาสังคมในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- จิตติธาดา เหมบุญมณี. (2548). **ความคิดเห็นของผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทยเกี่ยวกับเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมและการกลั่นกรองเนื้อหาบนอินเทอร์เน็ต**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ. ภาควิชาวารสารสนเทศ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จินดารัตน์ บวรวิหาร. (2548). **ความรู้เท่าทันสื่ออินเทอร์เน็ต การประเมินความเสี่ยงและพฤติกรรมป้องกันตัวของนักเรียนชั้นมัธยมปลายในเขตกรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ. ภาควิชาวารสารสนเทศ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จินตนา วานิชประภา. (2545). **แนวโน้มมาตรการการตรวจสอบเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมทางเว็บไซต์ในมุมมองของผู้ที่เกี่ยวข้องกับอินเทอร์เน็ตในประเทศไทย**. รายงานโครงการเฉพาะบุคคล วารสารศาสตรมหาบัณฑิต. ภาควิชาการสื่อสารภาครัฐและเอกชน คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชูชัย ศุภวงศ์ และยุวดี คาดการณ์ไกล, บรรณาธิการ. (2540). **ประชาสังคม: ทรรศนะนักคิดในสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2540). **ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่/ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในต่างประเทศ: บทสำรวจพัฒนาการสถานภาพและนัยยะเชิงความคิด/ทฤษฎีต่อการพัฒนาประชาธิปไตย**. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยและผลิตตำรามหาวิทยาลัยเกริก.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2545). **New Social Movements: ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่**. กรุงเทพฯ: วิชาษา.
- ซี.เจ.อิงกิ. (2550). **ยูทูป ‘YouTube’**. [ออนไลน์] www.bangkokbiznews.com [3 พฤษภาคม 2550]

- ธีรยุทธ บุญมี. (2547). **ประชาสังคม**. กรุงเทพฯ: สายธาร.
- นวรรตน์ คุปตานนท์. (2541). **การพัฒนาการตลาดเครือข่ายของผู้ใช้อินเทอร์เน็ต**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ. ภาควิชาโสตทัศนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บัณฑิต จำรูญวงศ์สกุล. (2550). **การกำกับดูแลและแทรกแซงเว็บบอร์ดทางการเมืองหลังเหตุการณ์รัฐประหาร 19 กันยายน 2549**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ. ภาควิชาวารสารสนเทศ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปวีณา อินวษา. (2544). **บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนในการผลักดันการปฏิรูปการเมือง**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ. สาขารัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พฤติสถาน ชุมพล, ม.ร.ว. (2546). ความหมายของการเคลื่อนไหวทางสังคม. ใน เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา และสิริพรรณ นกสวน. **คำและความคิดในรัฐศาสตร์ร่วมสมัย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พฤติสถาน ชุมพล, ม.ร.ว. (2550). Interest groups กลุ่มผลประโยชน์. ใน เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา และสิริพรรณ นกสวน. **คำและความคิดในรัฐศาสตร์ร่วมสมัย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิรุมา พันธุ์ทวี ศรีดา ตันทะอธิพานิช และสุจินดา สุขุม. (2544). **ทำอะไรได้บ้างกับปัญหา...ภาพลามกและการล่อลวงบนอินเทอร์เน็ต**. กรุงเทพฯ: ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ.
- พิมลพรรณ ไชยนันท์. (2548). **บทบาทของเสิร์ชเอนจินที่มีบริการสืบค้นด้วยภาษาไทยในการคัดเลือกเนื้อหา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ. ภาควิชาวารสารสนเทศ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิรงรอง รามสูต วัฒนันท์ และนิธิตา คณานิรันดร์. (2547). **การกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ต**. รายงานการวิจัยในโครงการปฏิรูประบบสื่อ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- พิรงรอง รามสูต วัฒนันท์. (2550). **ทูบยู 'YouTube'**. [ออนไลน์] www.bangkokbiznews.com [3 พฤษภาคม 2550]
- มนทกานต์ ตปนียางกูร. (2545). **พัฒนาการของสื่อประชาสังคมไทยบนอินเทอร์เน็ต**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ. ภาควิชาวารสารสนเทศ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เลอสร รัตนกาญจน์. (2541). **กฎหมายสำหรับบริการอินเทอร์เน็ตในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม.
- ศรีดา ตันทะอธิพานิช. (2544). **ห้องอินเทอร์เน็ตปลอดภัยและได้ประโยชน์: ข้อคิดสำหรับผู้ปกครองและเยาวชน**. กรุงเทพฯ: ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ.
- ศุภชัย ยาวะประภาส. (2548). **นโยบายสาธารณะ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศุภวัตร พลายน้อย และคณะ. (2545). **การตอบสนองต่อภาวะวิกฤตเศรษฐกิจของภาคประชาสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: วศินการพิมพ์.
- สมคิด เลิศไพฑูรย์. (2542). **ขบวนการประชาสังคม: นัยยะเชิงกฎหมายและนโยบาย ใน อนุชาติ พวงสำลี และ กฤติยา อาฆานิภูกุล. ขบวนการประชาสังคมไทย: ความเคลื่อนไหวภาคพลเมือง**. กรุงเทพฯ: โครงการวิจัยและพัฒนาประชาสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เสรี พงศ์พิศ. (2547). **ร้อยคำที่ควรรู้**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พลังปัญญา.

อเนก เหล่าธรรมทัศน์. (2542). “ส่วนรวมที่มีใช้รัฐ: ความหมายของประชาสังคม”. ใน อนุชาติ พวงสำลี และกฤติยา อาชาวนิจกุล. **ขบวนการประชาสังคมไทย: ความเคลื่อนไหวภาคพลเมือง**. กรุงเทพฯ: โครงการวิจัยและพัฒนาประชาสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

อริศรา ัญญาวินิชกุล. (2548). **การใช้สื่อใหม่ในการตอบสนองความต้องการสื่อสารเรื่องเพศของวัยรุ่นในยุคสังคมสารสนเทศ**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. ภาควิชาวารสารสนเทศ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาษาอังกฤษ

Aftab, P. (2000). **The Parent's guide to protecting your children in cyberspace**. NewYork: McGraw-Hill.

McQuail, D. (2000). **McQuail's mass communication theory**. 4th ed. London: Sage.

Pew Internet and American Life Project. (2006). **Parent and teenager internet use**. [online]. Available from: www.pewinternet.org/pdfs/PIP_Teen_Parents_data_memo_Oct2007 [19 August 2007]

Sonia Livingstone. **User empowerment and media competence: combining protection and education**. [online]. Available from: <http://www.lse.ac.uk/depts/media/people/slivingstone/index.html> [24 January 2008]

The Department of Justice, Equality and Law Reform. (n.d.). **Illegal and harmful use of the internet – first report of working group**. [online]. Available from: ec.europa.eu/avpolicy/docs/reg/minors/useinternet1streport-ie.pdf [15 October 2007]

The Morning Call. (2002). **CyberAngels earn wings for keeping Internet safe**. [online]. Available from: <http://www.guardianangels.org/pdf/45.pdf> [1 October 2007]

Weckret, J. (2000). What is new or unique about internet activities? In Langford, D. **Internet Ethics**. Houndmills: Macmillan Press.